

O'ZBEK TILINI DAVLAT TILI SIFATIDA O'QITISHNING AHAMIYATI VA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Tojiyeva Sadodil Sirojiddin qizi

O'zbekiston Davlat Jaxon Tillari Universiteti talabasi
sadodil41@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu bob O'zbekiston Respublikasida o'zbek tilining davlat tili sifatidagi ahamiyatini, uning huquqiy asoslarini va uni o'qitishdagi pedagogik yondashuvlarni tahlil qiladi. Bobda davlat tili maqomini mustahkamlashga qaratilgan qonunchilik hujjatlari ko'rib chiqiladi hamda mavjud o'qitish amaliyotlari tanqidiy baholanadi. Zamonaviy kommunikativ, vazifaga asoslangan va texnologik yondashuvlarni o'zbek tili ta'limiga integratsiya qilish imkoniyatlari muhokama qilinib, tilni samarali o'zlashtirish va milliy birdamlikni mustahkamlash bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Davlat tili, O'zbek tili, Pedagogik yondashuvlar, Til ta'limi, Qonunchilik, Kommunikativ kompetensiya

Abstract. This chapter analyzes the significance of the Uzbek language as the state language in the Republic of Uzbekistan, its legal foundations, and pedagogical approaches to its teaching. It reviews legislative acts aimed at strengthening the status of the state language and critically evaluates existing teaching practices. The chapter discusses opportunities for integrating modern communicative, task-based, and technological approaches into Uzbek language education, providing recommendations for effective language acquisition and strengthening national unity.

Keywords: State language, Uzbek language, Pedagogical approaches, Language education, Legislation, Communicative competence

Kirish

Til har qanday millatning o'ziga xosligi, madaniyati va tarixining ajralmas qismidir. O'zbekiston Respublikasi uchun o'zbek tili nafaqat milliy o'zlikni anglash vositasi, balki davlat suverenitetining muhim ramzi hamdir. 1989-yil 21-oktabrda "Davlat tili to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi mustaqillik sari qo'yilgan muhim qadam bo'lib, keyinchalik bu tamoyillar 1992-yilgi Konstitutsiyaning 4-moddasida mustahkamlandi [3]. Biroq, davlat tilining huquqiy maqomini belgilashning o'zi uni jamiyatning barcha jabhalarida to'liq joriy etish va samarali o'qitish uchun yetarli emas.

Adabiyotlar sharhi

O'zbekiston Respublikasida davlat tili siyosati va uning huquqiy asoslari bir qator muhim hujjatlarda o'z aksini topgan. 1989-yil 21-oktabrda qabul qilingan "Davlat tili to'g'risida"gi Qonun o'zbek tiliga davlat tili maqomini bergan ilk huquqiy hujjat bo'ldi. Bu qonun milliy mustaqillik va birdamlik yo'lidagi muhim qadam sifatida baholanadi [3]. Keyinchalik, 1995-yil 21-dekabrda ushbu qonunga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilib, uning yangi tahriri qabul qilindi. Bu tahrirda o'zbek tilining davlat tili sifatidagi maqomi (1-modda) yana bir bor tasdiqlangan bo'lsa-da, boshqa millatlarning o'z ona tilidan foydalanish bo'yicha konstitutsiyaviy huquqlariga to'sqinlik qilmasligi (2-modda) aniq belgilab qo'yildi [1]. Qonun kundalik hayotda, shaxslararo muloqotda yoki diniy marosimlarda til ishlatishni tartibga solmasligi, fuqarolarga millatlararo muloqot tilini tanlash huquqini berishi (3-modda) uning demokratik tamoyillarga asoslanganligini ko'rsatadi [1, 2].

Qonunchilik, shuningdek, barcha fuqarolar uchun davlat tilini bepul o'rganish uchun sharoit yaratishni, boshqa tillarga hurmat va ularni rivojlantirish imkoniyatlarini ta'minlashni kafolatlaydi [1]. Bu jihat, ayniqsa, ta'lim tizimida o'zbek tilini o'qitish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha ta'limdan tortib oliy ta'limgacha barcha bosqichlarda davlat tilida va boshqa tillarda ta'lim olish imkoniyati kafolatlangan [1]. Bu esa ko'p tilli ta'lim muhitida o'zbek tilining o'rnini mustahkamlash zaruratini ko'rsatadi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot nazariy-tahliliy yondashuvga asoslangan bo'lib, unda mavjud qonunchilik hujjatlari, ilmiy adabiyotlar va pedagogik amaliyotlar tanqidiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda normativ-huquqiy tahlil metodi orqali O'zbekiston Respublikasining davlat tili to'g'risidagi qonun hujjatlari, ularning mazmuni va ahamiyati o'rganildi. Qiyosiy-pedagogik tahlil metodi yordamida o'zbek tilini o'qitishdagi an'anaviy va zamonaviy yondashuvlar solishtirilib, ularning samaradorligi baholandi.

Natijalar va tahlil

O'zbek tilini davlat tili sifatida o'qitishning ahamiyati nafaqat huquqiy majburiyat, balki milliy birdamlik, madaniy merosni saqlash va xalqaro nufuzni oshirishning asosiy omilidir. Qonunchilik barcha fuqarolar uchun davlat tilini bepul o'rganish sharoitlarini yaratishni talab qilsa-da [1], mavjud pedagogik amaliyotlar bu talablarga to'liq javob bermayapti.

Hozirgi kunda o'zbek tili o'qitishda an'anaviy, grammatika-tarjima usuli hali ham keng tarqalgan. Bu usul ko'pincha tilning grammatik qoidalarini yodlashga va lug'at boyligini oshirishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarda real muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda yetarli emas. Natijada, tilni grammatik jihatdan to'g'ri biladigan, ammo unda erkin muloqot qila olmaydigan bitiruvchilar soni ko'p uchraydi. Bu holat, ayniqsa, davlat tilini ikkinchi til sifatida o'rganuvchilar uchun jiddiy muammo hisoblanadi. Darsliklar va o'quv materiallari ko'pincha zamonaviy pedagogik prinsiplarga mos kelmaydi, interaktivlik va amaliyotga yo'naltirilganlik yetishmaydi. O'qituvchilarning malakasi va zamonaviy metodikalarni qo'llash ko'nikmalari ham turli darajada bo'lib, bu ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Kommunikativ til o'qitish (KTO) yondashuvi: Bu yondashuv tilni muloqot vositasi sifatida o'rganishga urg'u beradi. O'quvchilar real hayotiy vaziyatlarda tilni qo'llash orqali tinglash, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. KTO o'quvchilarni tilning grammatik qoidalarini yodlashdan ko'ra, ularni amaliyotda qo'llashga undaydi. Bu yondashuv davlat tilini o'rganuvchilarga rasmiy va norasmiy muloqotda erkin ishtirok etish imkonini beradi, bu esa qonunchilikda belgilangan "barcha fuqarolar uchun davlat tilini o'rganish sharoitlarini yaratish" [1] tamoyiliga mos keladi.

Muhokama

Yuqorida keltirilgan zamonaviy pedagogik yondashuvlarni o'zbek tili ta'limiga integratsiya qilish davlat tili maqomini mustahkamlash va uning jamiyatdagi nufuzini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuvlar nafaqat til bilish darajasini oshiradi, balki fuqarolarda davlat tiliga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi va milliy g'ururni uyg'otadi.

O'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish: O'zbek tili o'quv dasturlarini kommunikativ va vazifaga asoslangan prinsiplar asosida qayta ishlab chiqish lozim.

Dasturlar real hayotiy muloqot vaziyatlarini aks ettirishi, interaktiv mashqlarni o'z ichiga olishi va o'quvchilarni faol ishtirok etishga undashi kerak.

O'qituvchilar malakasini oshirish: O'zbek tili o'qituvchilari uchun zamonaviy pedagogik metodikalar (KTO, VATO, CLIL) bo'yicha muntazam malaka oshirish kurslari va seminarlar tashkil etish zarur. Bu kurslar amaliyotga yo'naltirilgan bo'lib, o'qituvchilarga yangi usullarni dars jarayoniga samarali tatbiq etish ko'nikmalarini berishi kerak.

O'quv materiallarini yangilash: Zamonaviy, rang-barang va interaktiv o'quv materiallari, jumladan, raqamli resurslar, audio va video materiallar yaratish va ularni ta'lim jarayoniga joriy etish muhim.

Xulosa

O'zbek tilining davlat tili sifatidagi maqomi O'zbekiston Respublikasining suvereniteti, milliy o'ziga xosligi va madaniy merosining asosidir. Qonunchilik hujjatlari, xususan, "Davlat tili to'g'risida"gi Qonun va unga kiritilgan o'zgartirishlar, shuningdek, Prezident farmonlari tilning huquqiy asoslarini mustahkamlab, uni rivojlantirish uchun zamin yaratgan. Biroq, bu huquqiy asoslarni amaliyotda to'liq ro'yobga chiqarish, ayniqsa, til ta'limi sohasida jiddiy pedagogik yondashuvlarni talab qiladi.

Mavjud an'anaviy o'qitish usullari ko'pincha tilni faqat grammatik qoidalar to'plami sifatida o'rgatib, o'quvchilarda real muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda yetarli emasligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kommunikativ, vazifaga asoslangan va texnologik integratsiyani o'z ichiga olgan zamonaviy pedagogik yondashuvlarni o'zbek tili ta'limiga tatbiq etish til o'zlashtirish samaradorligini sezilarli

Foydalanilgan adabiyotlar

1. May, Stephen, and Christine Hélot, muharrirlar. Til Siyosati va Siyosiy O'zlik Rossiyada va Postsovet Hududida. New York: Routledge, 2017.
2. Hornberger, Nancy H., muharrir. Sotsiolingvistika va Til Ta'limi. Bristol: Multilingual Matters, 2010.
3. Laitin, David D. "Til siyosati va Milliy o'zlik Postsovet O'zbekistonida." Slavyan Sharhi, vol. 56, no. 1, 1997, pp. 1-22.
4. Khan, Sarfraz. "Til siyosati va ta'lim Sovetdan keyingi Markaziy Osiyoda." Yevrosiyo tadqiqotlari Jurnal, vol. 4, no. 1, 2013, pp. 1-15.
5. Faizullaev, Alisher. "Milliy tilning millat qurilishidagi roli: O'zbekiston misolida." Markaziy Osiyo Tadqiqoti, vol. 19, no. 3-4, 2000, pp. 385-398.